

щодо її порушення, як це відбувається, наприклад, у разі порушення положень Загальної декларації з прав людини. Тому сьогодні піднімається питання про створення окремого Протоколу, який би передбачив можливість подання індивідуальних скарг дітьми (жертвами у розумінні Конвенції) за допомогою своїх представників до Комітету з прав дитини. І навіть попри те, що рішення таких комітетів на підставі скарг не є обов'язковими, а скоріше носять лише рекомендаційний характер, це все одно неодмінно призведе до змін у практиці правозастосування держав з приводу даного питання.

Оскільки окремою частиною моєї роботи є висвітлення діяльності міжнародних організацій (таких як UNICEF, Amnesty International USA тощо) з метою захисту даної категорії дітей. Слід відзначити, що одним із напрямів їх діяльності на даний момент є зокрема ініціювання і сприяння створенню вище зазначеного мною Протоколу до Конвенції, а також спонукання держав до ефективного захисту прав дітей вулиці на трьох рівнях: загальнодержавному, суспільному, індивідуальному. Про що йдеться? Перш за все: 1) про належне здійснення своїх повноважень такими органами як: Омбудсмен (при парламенті та додатково (якщо це необхідно і виправдано з точки зору ефективності) при уряді (Омбудсмен з прав дитини — в Швеції, Фінляндії), створення дієвої та ефективної системи органів ювенальної юстиції тощо — на державному рівні; 2) про належне інформування населення стосовно ризиків, пов'язаних із таким явищем як «діти вулиці», причин його виникнення і способів запобігання його поширенню — на суспільному рівні; і врешті решт — 3) про реабілітацію таких дітей і їх реінтеграцію в суспільство — на індивідуальному рівні.

Всі ці заходи (вжиті в сукупності, починаючи від визнання на міжнародному рівні даної категорії дітей такою, що потребує додаткового гарантування прав, та розроблення дієвих механізмів їх захисту (зокрема за допомогою надання Комітету з прав дітей повноважень розглядати індивідуальні скарги; вироблення єдиної судової практики щодо даного питання), і закінчуючи національним рівнем), на мою думку, мають значно покращити правове становище цих дітей і відповідно зменшити ризики, пов'язані з ним.

Береговий Д.І.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ПОЧАТОК ЖИТТЯ ЛЮДИНИ: ЮРИДИЧНИЙ ВИМІР

Час ставить перед людством різноманітні виклики, на які право повинно знаходити адекватну відповідь. Одним з таких викликів став Нюрнберзький процес, який свого часу надав розголосу проблемі біоправа, і став підґрунтям для подальшого дослідження в його межах впливу науково-технічного прогресу на людську гідність. Як для юридичної науки в цілому, так і для біоправа зокрема, право людини на життя є фундаментальним. Проте,

попри його беззаперечну значущість, єдина позиція щодо визначення моменту виникнення та припинення цього права не сформована. Саме питанню юридичного визначення моменту початку життя присвячена дана робота.

Щодо історії даної проблематики варто зазначити, що вперше на таку проблему звернули увагу римські юристи, які визначили право зачатой до смерті спадкодавця дитини (так званого «постума») на спадщину. При цьому, в решті випадків момент початку життя людини збігався з її народженням. Власне, це правило збереглося до наших часів і успішно перекочувало в цивільні кодекси країн континентальної системи права. Проте, такий підхід стосується лише приватного права.

Загалом же кожна країна індивідуально підходить до вирішення даного питання. Причому, міжнародні органи займають здебільшого нейтральну позицію. Підтвердженням цьому є справа Європейського суду з прав людини *Vo v. France*. У ній Суд зазначив, що питання про те, з якого моменту виникає право людини на життя, повинно вирішуватися на національному рівні. При цьому Суд звернув увагу на відсутність згоди в Європі єдиного регулювання статусу плода. Також Європейський суд зауважив, що потенціал ембріона стати людиною потребує захисту в рамках права на гідність. Проте, водночас було зазначено, що це не вимагає визнавати ембріон людиною, яка може скористатися правом на життя у розумінні ст.2 Конвенції про захист прав і основоположних свобод. Тобто Суд вирішив не брати на себе відповідальність, визначаючи право плода на життя.

Взагалі, слід зазначити, що Рада Європи 1986 ухвалила Декларацію №1046, у якій визначила положення, що непрямо лягли в основу рішення по справі *Во*, адже основною ідеєю даної Декларації є те, що ембріони потребують поведіння, гідного людини.

Щодо інших міжнародних установ, організацій, то вони висловили доволі цікаві позиції. Наприклад, Світова Медична Асоціація зазначила, що аборт «є питанням індивідуального переконання і совісті». Тобто, в такому разі держава повинна вирішувати, чи належить плоду право на життя. Щодо ООН та її позиції з цього питання, потрібно звертатися до Декларації прав дитини 1959 р. та Конвенції про права дитини 1989 р. У першому документі в статті 4 вказано що дитина потребує належної охорони як до так і після пологів. У Конвенції 1989 року визначено, що кожна дитина має невід'ємне право на життя, а дитиною, в контексті ст. 1 цього ж документу є «кожна людська істота до досягнення 18-річного віку». Виникає логічне запитання — чи 0 входить до цього проміжку? Тобто, чи можна вважати ембріон дитиною в контексті Конвенції?

Вирішення цього питання залишається на відкуп державам. Так, Кримінальний кодекс штату Нью-Йорк, розцінює як вбивство позбавлення життя дитини, яка ще не народилася, але вік якої більше 24 тижнів. Стаття 4 Американської конвенції про права людини від 22 листопада 1969 року вказує, що право на повагу до життя кожної людини захищається законом, як правило, з моменту зачаття. У Франції людина отримує правовий захист через

10 днів після зачаття. У Данії цей строк становить 12 тижнів, а у Швеції — 20. В той же час, деякі вчені, як наприклад, Дж. Уотсон, пропонують захищати право на життя людини починаючи з 3-го дня після народження. Всі ці строки пов'язані з відповідними медичними та біологічними показниками — так, наприклад, на 6-му тижні життя ембріона енцефалограма фіксує електричну активність мозку, що для багатьох є підставою стверджувати про свідомість ембріона; в той же час — 3 дні після народження — також строк, обумовлений медичними показниками — це так званий «кризовий» період, протягом якого не можна бути певним щодо здатності новонародженого вижити в новому для нього середовищі. В той же час, наприклад, у Японії право на життя захищається з моменту народження. Щодо України, слід нагадати, що у нашій державі, згідно з ч.6 ст. 281 ЦК штучне переривання вагітності дозволено до 12 тижнів, а в деяких випадках, 22 тижнів. Проте, це не означає, що дитина отримує захист. Норми ЦК більшою мірою захищають особу матері, яка надалі при проведенні абортів може зазнати негативних наслідків.

Проте, всі наведені вище підходи ілюструють ставлення держав саме до питання штучного переривання вагітності — слід пам'ятати, що правоздатність у більшості країн світу людина все одно набуває з моменту народження. Аборти, як і евтаназія є питаннями дискусійними. В першу чергу, через релігійність людини. Так, нині, особливо християнська церква, яка втрачає свої позиції там, де раніше була найпотужнішою — мається на увазі Європа — розгорнула боротьбу проти абортів. Основним аргументом для висловлення такої позиції є те, що життя виникає з моменту зачаття, тобто злиття статевих клітин чоловіка і жінки. Опоненти такої позиції стверджують, що ембріон є частиною тіла матері, він не має здатності до самостійного існування, тому життя, як таке, виникає з моменту народження. Проте, якщо поглянути на проблему з юридичної точки зору, абстрагуючись від власних емоцій та переконань, можна зробити висновок, що до народження право на життя не виникає. Чому?

По-перше, фіксуючи момент початку життя ми констатуємо виникнення правоздатності особи. Якщо закріпити правоздатність ембріона законодавчо, можна зіткнутися із купою проблем, адже його права будуть захищатися на рівні із правами людини. А отже, можна дійти до абсурду, коли лікарів будуть притягувати до кримінальної відповідальності за вбивство. При цьому йдеться не лише про лікарів, які роблять аборти, а й про медиків, які проводять штучне запліднення, оскільки технологія є такою, що запліднюють яйцеклітину не одним сперматозоїдом, аби підвищити імовірність успішного перебігу вагітності. При цьому, ще *in vitro* (в пробірці) відбувається селекція, при якій, зазвичай з 4-х пар сполучень статевих клітин 2 найслабші відсіюються і їх просто виливають у смітник. Тому, чи є такі дії лікаря вбивством людини, з огляду на те, що зачаття вже відбулося? Так само, звичайна ситуація, коли вагітна жінка може спіткнутися, впасти і в неї тра-

питься викидень. Якщо ембріон має правоздатність, то таку жінку повинні судити за необережне вбивство? Навряд.

По-друге, момент зачаття, так само як і решта строків протікання вагітності не підлягають юридичній фіксації. Окрім того, що жінка може тривалий час не знати про свою вагітність, існують певні об'єктивні фактори, які унеможливають встановлення факту зачаття. Наприклад, доказів щодо дати і часу зачаття дитини можна не встановлювати, але тоді виникає можливість зловживань у випадку захисту прав ембріона.

По-третє, чи не позбавляємо ми жінку права самостійно розпоряджатися власним тілом і здоров'ям? Чи з моменту запліднення тіло жінки їй вже не належить? Виходить, що не належить. За такою логікою необхідно всіх вагітних жінок розміщувати у спеціальних закладах, де вони отримуватимуть однакове харчування, робитимуть однакові процедури тощо аби не допустити ризику загибелі плода. Проте, такий режим більше нагадує тюремне ув'язнення, яке не забезпечує всю повноту прав.

Зрештою, кого потрібно захищати в першу чергу — здорову жінку, яка вже є сформованим повноцінним членом суспільства, чи плід, який в силу багатьох факторів може не народитися взагалі, або народитися мертвим? Європейський суд частково дав відповідь на це запитання у справі *Paton v. UK*. Європейський суд визначив, що право, передбачене ст. 2 Конвенції (право на життя) передбачає право на аборт на ранніх стадіях вагітності, як спосіб захисту здоров'я і життя жінки.

Отже, з юридичної точки зору, право на життя виникає з народженням людини. В той же час, біоетичні норми у зв'язку з невинним прогресом науки, а отже, і наукових дослідів, закріплюються у відповідних міжнародно-правових документах, які вказують, що поводження з ембріоном має бути гідним людини, отже, ембріони отримують правовий захист, проте в межах права людини на гідність.

Кривенко М.О.

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ФІЗИЧНИМИ НЕДОЛІКАМИ

В світлі останніх законодавчих подій, розвитку й поширення набула проблема навчання дітей з фізичними недоліками. Незважаючи на те, що уряди більшості країн надають соціальну підтримку для належної адаптації дітей з вадами, в суспільстві ці зусилля зводяться нанівець відсутністю в освітній системі професіоналів які б знали як саме гарантувати дітям з ДЦП навчання.

Декларація прав людини гарантує для всіх дітей незалежно від їхнього психічного, емоціонального, культурного чи інших станів достойний рівень освіти.